

תערוכה || "פול גז בניוטרל": בחינה של גבולות האמנות

מה אומרת אמנות המודעת להיותה קישוט סלוני, המוכנה להיתקל, כבר בשלבי הייצור בסטודיו, במגבלות השפעתה? התערוכה הקבוצתית "פול גז בניוטרל" בוחנת את ניסיונות ההתמודדות האמנותית עם תחושות ותובנות אלה

גליה ירב 11:55 21.02.2013

"חופש הביטוי בעידן הליברלי מעקר את העוקץ שיכול היה להיות לאמנות", אומרת האוצרת נוגה דוידסון. "האמירה האמנותית כבר אינה מביאה תועלת בשום מובן חברתי, היא מתבצעת לשם סיפוק עצמי יותר מאשר כתנועה או תביעה ממשית בעולם".

התערוכה הקבוצתית הנוכחית שאצרה מבקשת אם כן לשרטט קווים לדמותו של חוסר אונים מסוים, של אוזלת יד מול חרושת התרבות כמנגנון משומן וחסר תוחלת. התערוכה בוחנת את ניסיונות ההתמודדות האמנותית עם תחושות ותובנות אלה, המנסות לייצר הצדקות חדשות לתשוקה מסוימת למרות הידיעה שהאמנות הפלסטית כקטגוריה, איבדה את הבכורה התרבותית, ושהתרבות בכלל פועלת כמרחב מנותק מזה הפוליטי והחברתי.

מה אומרת אמנות המודעת להיותה קישוט סלוני, המוכנה להיתקל, כבר בשלבי הייצור בסטודיו, בגבולות ומגבלות השפעתה? מה הטעם או עילת הקיום שחוצבים אמנים לעשייתם המכירים בקלישות ותלישות העשייה? "פול גז בניוטרל" הוא כותרת מדויקת לסוג האנרגיה הנדרשת לכל זה, לתביעה המייאשת, הן החיצונית והן הפנימית, להטעין את היצירה במתח למרות שגורלה להישאר במקומה, כבר נקבע מראש.

לדוידסון כישרון אוצרותי של ממש לייצר חללים מאוזנים בין כל האמנים ובין העבודות השונות, לארגן מרחב רב מוקדים שמוליך סיפור או נושא בצורה משכנעת, לא טרחנית ועדינה. ובכל זאת, הפעם בולט פרויקט הצילום של ורד נסים במיוחד, מושך את מירב תשומת הלב בעוצמתו הנובעת גם ממימד האמת (הגרפולוגית והלשונית) שלו.

זו סדרת צילומים המתעדת את היומן של אמה, עובדת משק בנעמ"ת (ללא כותרת) (היומן), 2012-2008). אסתר נסים קיבלה במקום עבודתה יומן שבועי של איגוד העובדים הסוציאליים, מאלה שכתובות בתחתית דפיו הנחיות או אינפורמציות מקצועיות ("משיכת כספי הקרן לאחר 6 שנות ניסיון", למשל).

נסים האם מנהלת בו, מלבד רישום של שעות עבודתה (12+8), ומלבד תזכורות לקחת כדור לדם (כדור דם 9 כדור דם 10) גם יומן מסוג אחר – היא כותבת הגיגים, מחשבות, תובנות. כך שהיא

מממשת את מושג היומן באופן כפול, מלא. לעין הצופה מתקבל, מלבד הדף הכפול גם הנוסח הכפול - העולם החווייתי, הנפשי והרגשי של הכותבת, על חרדותיה ותקוותיה, נפרש לאורך השבוע, כמו מתקיים בפועל (באמצעות פעולת הכתיבה) במשך הזמן. הטקסט והזמן מקופלים זה בזה, מותכים ביחד. "האופן שבו מחשבותיה פזרות באופן אורגני בין סידורי העבודה ומעקב זמני נטילת הכדורים", כותבת על כך דוידסון, "הופך את הכל למקשה אחת נטולת היררכיות. כאילו אין חיץ בין הצורך לשרוד פיסית לצורך לשרוד נפשית".

"טוב שאני יוצאת לעבוד במשרדים של נעמ"ת", כתבה נסים בשבוע השני של ספטמבר 2009, "יש שמה אנשים טובים. לא הגעתי להשכלה שלהם אבל הגעתי אליהם ומדברת אתם ומרגישה אחת מהם". בתחתית הטקסט נכתב באדום: "אחריות: הלקוח נמצא במרכז תשומת הלב והאחריות של העו"ס (קוד האתיקה פרק 1)". המתח הנוצר בין הטקסט המודפס לזה שכתוב בכתב ידה של עובדת המשק הוא רגשי ופוליטי כאחד, צורני ופסיכולוגי.

רוב דפי היומן הם מעין מכתבים או פניות לבת, התבוננות ביצירותיה ואבחנות לגביה ולגביהן. "אני מסתכלת על היצירות של ורד כמו שאני קוראת סיפור על כמה נושאים - על החברה, על הפנטזיות שאדם חולם עליהן ולא יכול להגשים במציאות, על בעלי הון שמתעלמים מהמציאות העגומה והידרדרות המצב של החברה". זו מצדה, צילמה את כפולות הטקסט של אמה ומציגה אותן. כך הנמענות שלהן משמרת סימביוזה, מתקיימת כבמעגל סגור של שותפות סוד, של ברית. אולי זו ברית של הגנה והעצמה הדידית, במסגרתה הן מגישות זו לזו רדי-מיידים מלאי כבוד ומרחק הגון, שולחות יד אחת לעולמה של השנייה, אולי מודדות את המרחק ביניהן. האם, שנאלצה לעזוב לימודים בגיל צעיר ולפרנס, אינה מרגישה כלקוחה של הלשכה הסוציאלית כי אם כאחת מהצוות בה. את שאיפותיה היא מגשימה חלקית דרך בתה, וזו בתורה מציגה בתערוכה את יצירת אמה. את עולמה, תפישתה הפוליטית, חזונה.

היומן האינטימי-ציבורי שוטח גם את התודעה המעמדית של האם. בדצמבר 2011 כתבה מכתב לעופר עיני שאולי היומן הוא הטיוטה שלו ואולי תחליף-כתיבה באין נמען. "כן אכפת לך ממעמד הפועל", נכתב בו, "מעמד הפועל הוא רווק, רווקה, משפחה, בני אדם שהם צריכים לחיות. זה חיים והמשכיות ואדם זקוף ולא מושפל. זה תפקיד מאוד חשוב וקשה. קשה לעמוד מול בעלי הון, לבקש מהם תנאים טובים לפועלים. אבל אתה יודע לאזן. בגדול".

"מדינת ישראל נבנתה על פועלים", היא כותבת במארכ 2011, "שחלק מהם היה להם תנאים טובים והפועל היה עם ראש מורם והיה מפעלים והיה תוצרת הארץ והמדינה היתה בכבוד".

נסים האם מבינה את האמנות של בתה (העוסקת בה) כאמנות פוליטית. ככזו, יודעת האם, היא חסרת כוח. הבת אמנם אינה עובדת בניקיון כי אם באמנות, אבל מה בעצם ההבדל.

יש דמיון בין היומן המצולם הזה לבין יומן האבל של רולאן בארת, מלא יגון על מות אמו, נאבק על הכתיבה (על המרת הרגש בטקסט, על מציאת שפה, על כיווץ הבלתי ניתן לתקשורת למלים) מתוככי היגון ומכין את הקרקע למחשבות על צילום. גם כאן כתיבת ההכנה, הכתיבה על, היא היצירה עצמה. גם כאן מעומת הקורא/צופה עם הברשנות הרגשית הלכודה בסד הכרונולוגי, במסגרת היומנאית המענה, הקוצבת חיים, פורסת אותם לפרוסות, טורים או פרגמנטים. גם כאן עצם הנוסח הפרטי מעלה

את שאלת התוחלת - אם זהו יומן אישי, לשם מה לכתוב אותו. מה יתרון הכתיבה על פני אי-הכתיבה, מה הטעם במחיקות ובתיקונים.

אם במקרה של בארת היתה עבודת האבל, מלבד תרפויטית, גם כרוכה בהחמצת העצמי ובדיון על הכתיבה היומנית כנוסחאית וכמחטיאה את האני ("כאשר אני כותב את יומני, אני בהכרח נידון לחקות"), הרי שבמקרה האם החיה, הכותבת את עצמה, הדוברת את בתה הדוברת אותה, הולכים לאיבוד סיכויי הבת להיחלץ מחיי האם. שפתה של הבת, שפת הצילום העכשווי, מדובבת מחדש את סיפורה של עובדת המשק בנעמ"ת החולמת את התנאים של בתה ("החברה היא שמדכאה את האשה. לא הדת היהודית ולא האיסלאם"). בעוד בארת קונן על אובדן שאין לו תחליף, כאן הבת והאם מומרות זו בזו, מושקעות באותו אובייקט, שותפות לאותה הוויה ומחלצות ממנה תודעה דומה.

לרקוד בקופת חולים

לצד הסדרה המרשימה הזו, שחבל שלא הורחבה והובאה במלואה כתערוכת יחיד, מוצגת ההקרנה "Out of Line" מ-2006 של דנה לוי ושחר מרקוס. גם אצלם לכודות היצירתיות, הוויטליות, העוצמה הרגשית וההבעה בתוך מסגרת חיים נוקשה. רקדנית הפלמנקו שיר קנטה הוזמנה על ידם לבצע קטעי מחול בדואר, בקופת חולים, בסניף בנק. בחללים הביורוקרטיים, באולמות המתנה מכוערים, בתוך יומיום הסידורים האפור היא פורצת בריקוד סוער, מנופפת בשמלה צבעונית מנוקדת ועתירת קפלים, רוקעת ומתופפת. נוכחותה סותרת את האסתטיקה של הסביבה, הן את האזרחים הסבילים והן את עצם המפעל המשרדי התועלתני. היא מחדירה לתוכו את הלא יעיל, הלא נחוץ, היפהפה כטווס, את האמנותי. הפעולה שלה נחוות בלבו של הסידורי כריקוד המשוגעת. בניגוד לתרגילי קולנוע ואמנות רבים מספור לפרוע ולערער את הסדר באמצעות טלטלה לא תקינת, לוי ומרקוס חותרים תחת ההיגיון דווקא באמצעות ריאליזם פנטסטי, לפיו אין צורך לצאת בחיפוש אחר המופלא שכן הוא מצוי במציאות. הרקדנית מתקבלת כמעין תמונת חלום לעיני האנשים היגעים והמשועממים, שמצדם בטוחים שזו מתיחה, מתעלמים ממנה, צוחקים במבוכה, מצלמים אותה, מוחאים לה כפיים. מה נשאר מהאמנות כבידור? לא הרבה. בווידיאו היא מתקבלת כחיזיון של המופרע, הלא משתלב, הגוף הזר המושתל, מופע של רגע שבסיומו נכנסים לפקיד שהתפנה.

בנוסף לאלה, עבודות הווידיאו של טל נסים מבססות נושא-משנה העולה מן התערוכה – הקיום של היצירה הפלסטית על רצף הזמן, כעבודת משך. אם אצל נסים זו מתיחת חוויית החיים על פני עמודי היומן ואצל לוי ומרקוס זהו הפרפורמנס בחלל הנקצב על ידי זמן (קחו מספר וחכו לתורכם), הרי שאצל טל נסים זו הפעולה של האמן נגד המצלמה המתעדת עצמה. בווידיאו "שבע דקות בגן עדן" הוא בועט במצלמה כבכדור בפארק הירקון, הנוף מתגלגל ומסתחרר, מתקבע ואז נטרף שוב. בווידיאו "15 דקות של תהילה" מצולם הים כשהעדשה מנוסרת בקו האופק. שתי העבודות עוסקות בזמן פנטסטי של תהילה והתעלות, שהוא גם זמן קצוב של אלימות מעוורת. המתח בין זמן החיים לזמן תיעוד החיים, המתח בין קצב הסידורים ההכרחיים לקצב ההבעה, הבילוי, הפנאי והיצירה, המתח בין הנאת הראייה לבין הקלקול והסירוס של מכשיר הראייה, הוא בין נושאי התערוכה. והמתח הזה בונה את התחושה כי "השפעתו הפוליטית של הפרט בחברה הדמוקרטית מצויה במבוי סתום", כלשונה של האוצרת, "היא מציגה את ההתעסקות האינטרברטית כברירת המחדל של האינדיבידואל, החש שאינו יכול לשנות

סדרי עולם ושכל שנותר לו הוא לנסות למצוא דרך למקם את עצמו בתוך החברה וליהנות ממה שאפשר".

“פול גז בניוטרל”: תערוכה קבוצתית. אוצרת: נוגה דוידסון. משתתפים: אורי הולבן, שחר פרדי כסלו, הילה לביב, דנה לוי ושחר מרקוס, ורד נסים, טל נסים. גלריה רו ארט. שביל המרץ 3, בניין 8 קומה 4, תל אביב. ג'ה' 18:00-12:00; ו'שבת 14:00-11:00. עד 30.3